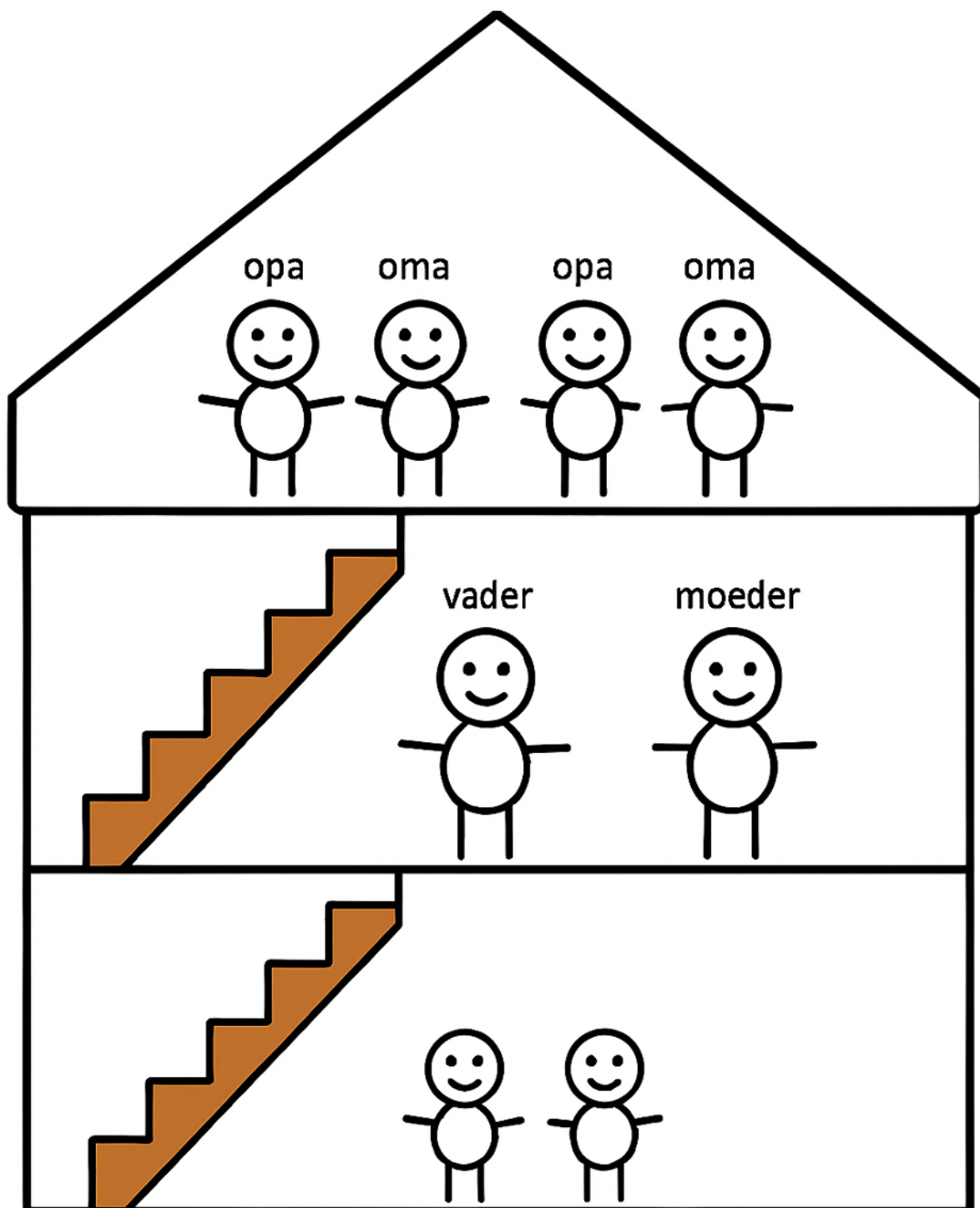

Werken met het Huis van Andolfi

Het **Huis van Andolfi** is een visuele metafoor die helpt om gezinsdynamieken rondom hiërarchie, emotionele zorg en rolverdeling in beeld te brengen. Het kan ingezet worden in gesprekken met ouders, stellen en individuele cliënten. Dit document biedt zorgverleners handvatten om via open, reflectieve vragen samen met degene(n) in gesprek te verkennen welke dynamieken er spelen binnen hun gezin nu, en vanuit het verleden. Het is bedoeld als ondersteunend hulpmiddel voor professionele zorgverleners. Het vraagt om een zorgvuldige inschatting, afgestemd op de hulpvraag, de context van het gezin en de fase van het begeleidingsproces. Niet alle vragen hoeven (of moeten) worden gesteld; kies wat past bij het moment, degene in gesprek en de draagkracht. Gebruik dit materiaal met aandacht, betrokkenheid en binnen de grenzen van je professionele verantwoordelijkheid.

Ik werk als therapeut zelf vanuit de **cliëntgerichte houding** van Carl Rogers. Werken vanuit de cliëntgerichte houding van Carl Rogers impliceert dat je in gesprek met een individu uitgaat van drie fundamentele basishoudingen:

1. **Onvoorwaardelijke acceptatie (waardering)**

Je accepteert de cliënt volledig zoals hij of zij is, zonder oordeel. Dit betekent dat je geen voorwaarden stelt aan iemands gevoelens, gedachten of gedrag. De cliënt mag er gewoon "zijn".

2. **Empathie**

Je probeert je echt in te leven in de belevingswereld van de cliënt – alsof je in zijn of haar schoenen staat – en laat merken dat je begrijpt wat de ander voelt of bedoelt, zonder dat je het overneemt of invult.

3. **Echtheid (congruentie)**

Je bent oprecht en authentiek in het contact. Je laat jezelf zien als mens en reageert eerlijk, zonder een professionele façade op te houden.

Deze houding **creëert een veilige en accepterende omgeving waarin de cliënt zichzelf kan verkennen en ontwikkelen**. Volgens Rogers bevordert dit het groeiproces en het zelfhelend vermogen van de persoon. Het gesprek draait dus niet om het geven van adviezen of oplossingen, maar om ruimte bieden aan het proces van de ander. Het vraagt vertragen, stiltes kunnen verdragen en bij de ander blijven.

In gesprek met de ander ben ik altijd nieuwsgierig naar hoe hij of zij is opgegroeid in het gezin van herkomst. Dit omdat in ons gezin van herkomst de basis ligt van hoe wij hebben leren omgaan met emoties, hoe wij zijn gehecht en dit doorwerkt hoe wij in het hier en nu relaties aangaan. Als kind volg je in wat er ontstaat en heb je geen invloed op wat het gezin overkomt of de beslissingen die je ouders nemen. **Je draagt, bewust of onbewust, mee wat je hebt ervaren: patronen, overtuigingen, en coping mechanismen**. En ditzelfde **geldt voor de ouders van je ouders**. Ook zij zijn opgegroeid binnen een gezin met eigen dynamieken, waarden, trauma's en manieren van omgaan met elkaar. Zo **worden patronen vaak van generatie op generatie doorgegeven**, soms zonder dat we ons daar bewust van zijn. Door hier samen naar te kijken, kunnen we beter begrijpen waar bepaald gedrag of gevoelens vandaan komen en ontstaat ruimte voor verandering, herstel en bewuste keuzes.

Het Huis van Andolfi is een momentopname en een subjectieve weergave van hoe de ander op dat moment kijkt in het hier en nu op de gezinssituatie en/of terugkijkt op de gezinssituatie in een bepaalde levensfase. Het is een ingang om samen met de ander stil te staan bij de betekenis van de posities, ervaringen en onderlinge dynamieken en om hier in dialoog verder op te reflecteren.

Het huis van Andolfi heeft **drie verdiepingen** en in het huis zijn trappen, waarmee je van de ene naar de andere verdieping kunt gaan:

1. **Begane grond** - de kinderen
2. **Eerste verdieping** - de ouders (besluitvorming en zorg)
3. **Zolder** - de grootouders (intergenerationele invloeden)

De verschillende huizen van Andolfi

In gesprek met de ander, kun je één of meerdere huizen van Andolfi uitwerken. Welke huis je uitwerkt, hangt af welke thema's een rol spelen die tijdens de (eerste) gesprekken naar voren komen en hoe deze thema's een rol spelen in het gezin van herkomst en of er nieuwsgierigheid is of zij dit verder willen uitdiepen bij een volgend gesprek. Je kunt kiezen uit de volgende varianten:

- **Het huis van de emotionele zorg**
Brenkt in kaart hoe de zorg voor veiligheid, gevoelens, steun en nabijheid binnen het gezin verdeeld is.
- **Het huis van de hiërarchie**
Laat zien wie beslissingen neemt en hoe de gezinsstructuur en verantwoordelijkheden verdeeld zijn.
- **Het huis van de toekomst**
Geeft ruimte om samen na te denken over hoe de gezinsverhoudingen idealiter zouden zijn in de toekomst.

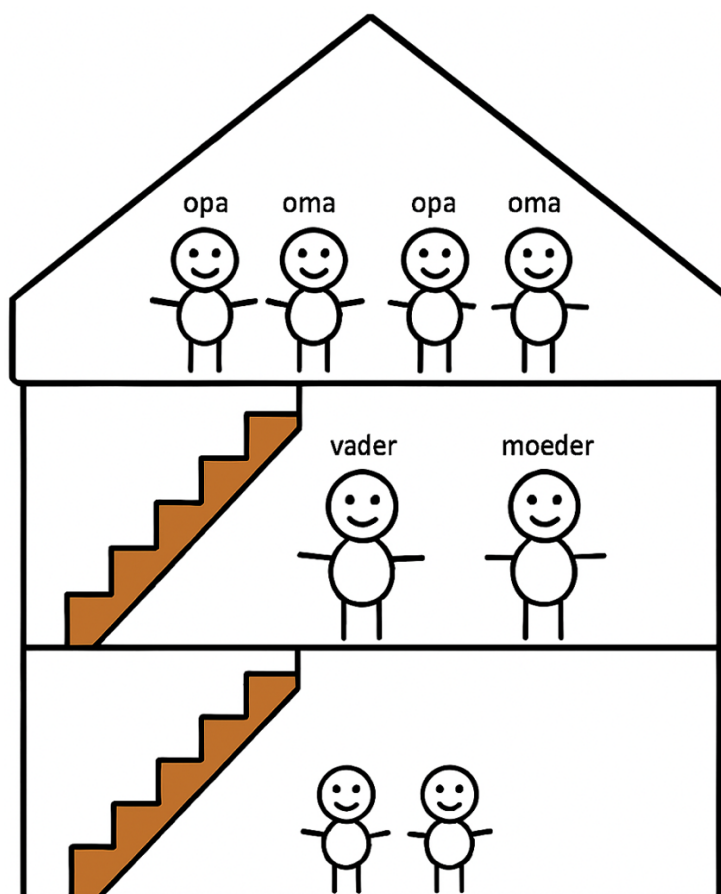
Benodigde materialen:

- Papier en pen/potlood/stift: teken zelf het huis met poppetjes *of*
- Leeg huis van Andolfi ([pagina 5](#)) met pen/stiften/potloden *of*
- Whiteboard met stiften of met magneetpoppetjes *of*
- Houten huis met twee verdiepingen en poppetjes *of*
- Leeg huis van Andolfi ([pagina 5](#)) met poppetjes (Duplo, Playmobil of hout) om erop te leggen

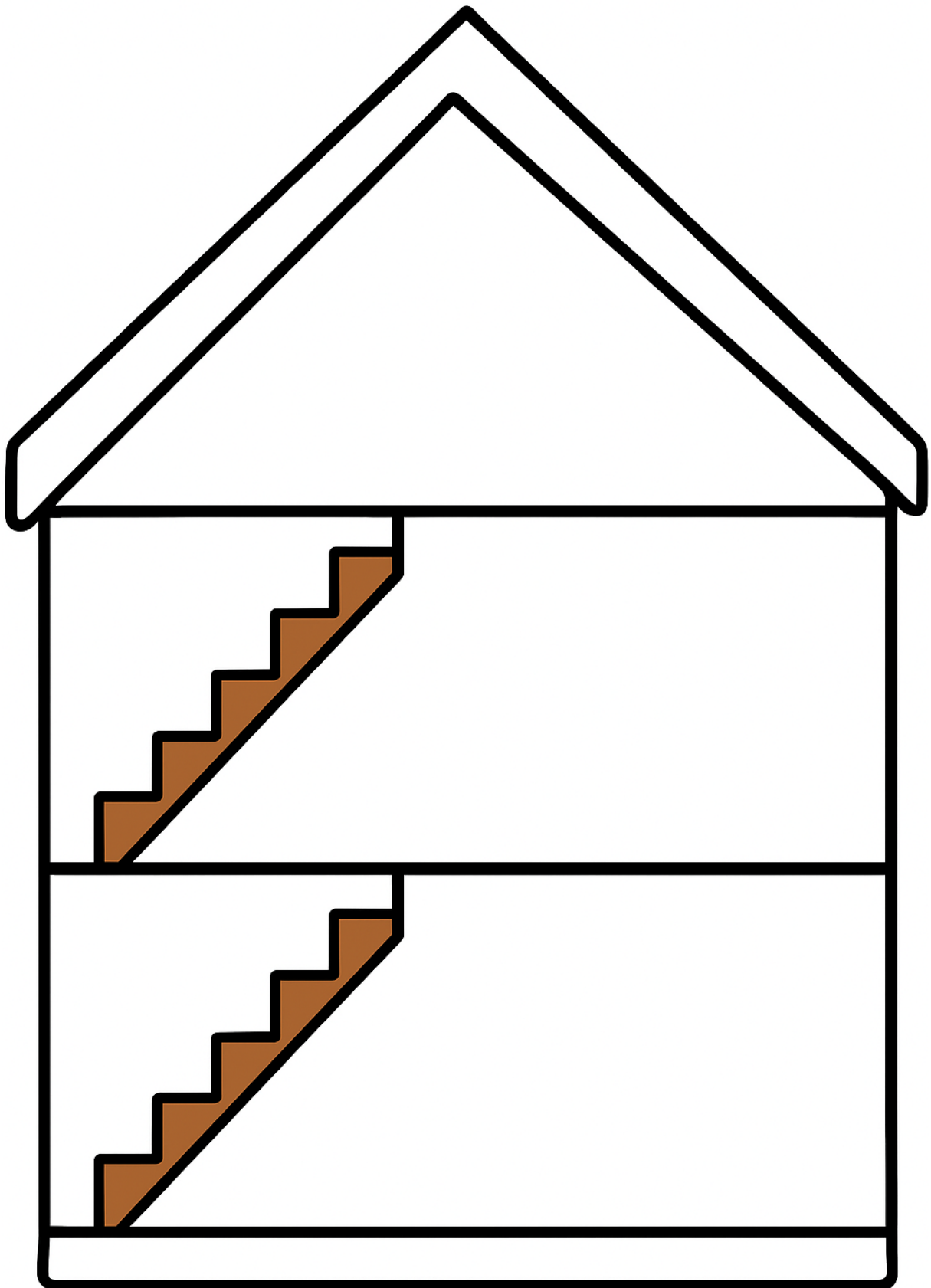
Laat degene(n) met wie je het gesprek voert actief meedenken en meedoen: ze kunnen symbolen toevoegen, trappen tekenen, deuren, zelfs zolders of kelders. Blijf nieuwsgierig, zonder oordeel, en reflectief - vanuit een *niet-wetende houding*.

Introductie van het Huis van Andolfi

Zet de materialen klaar of teken het huis met een begane grond, 1^e verdieping en zolder en gebruik deze uitleg als voorbeeld wanneer je het huis introduceert in een gesprek:

- “Kijk, dit huis staat symbool voor jullie gezin. Elke verdieping laat zien wie waar ongeveer staat binnen de familie.”
- “Op deze verdieping (wijzend naar de eerste verdieping) worden de belangrijke beslissingen genomen én wordt gezorgd voor de emotionele steun. Hier staan meestal de ouders.”
- “De kinderen staan vaak op de begane grond. Soms hangen ze een beetje tussen verdiepingen in als zij bijvoorbeeld al wat ouder zijn of als ouders en kinderen samen beslissingen nemen.”
- “En helemaal bovenin, op zolder, staan de opa’s en de oma’s”.
- “Tussen de verdiepingen zitten trappen. Zo kan iemand in huis tijdelijk van plek veranderen. Als ouders bijvoorbeeld samen weggaan, komen opa en oma even naar beneden om op de kinderen te passen en daarna gaan ze weer terug naar boven. Of als je even boodschappen gaat doen en een van de kinderen even naar boven gaat en op een broertje of zusje past.”
- “Stel je voor dat dit huis symbool staat voor jullie gezin. Waar staat iedereen bij jullie?”

Als zorgverlener maak je een professionele inschatting van welke vragen passend en helpend zijn, afhankelijk van:

- de hulpvraag
- de fase van het gesprek of traject
- het thema dat op dat moment centraal staat (bijv. hiërarchie, zorg, grenzen, positie, loyaliteit)
- de emotionele draagkracht
- het doel van de interventie (exploratief, verdiepend, reflectief of richtinggevend).

Gebruik de vragen als inspiratiebron en kies de vragen die aansluiten bij het proces van degene(n) met wie je in gesprek gaat. Niet alle vragen hoeven gesteld te worden. Je kunt de vragen ook omvormen naar je eigen stijl of er een gespreksvorm of creatieve werkvorm van maken (zoals tekenen, schrijven of verbeelden). Het Huis van Andolfi nodigt uit tot vertraging, verdieping en gezamenlijke reflectie. De kracht zit vaak in het stellen van één goede vraag op het juiste moment.

Voorbeeldvragen Huis van de Emotionele zorg

Voorbeeldvragen over de huidige beleving met als doel onderzoeken hoe zorg voor gevoelens, veiligheid, steun en nabijheid in het huidige gezin verdeeld is.

Vragen over wie zorgt voor wie?

- Wie zorgt er op dit moment voor wie binnen jullie gezin?
- Wie voelt zich verantwoordelijk voor het welzijn van de anderen in het huis?
- Zijn er mensen in het huis die vooral zorgen voor de ander, maar zelf weinig zorg ontvangen?
- Wie zorgt er vooral voor het emotionele welbevinden van anderen?
- Voel jij je soms in de rol van verzorger, terwijl je dat misschien niet wilt of niet hoort te zijn?

Vragen over de posities en rollen

- Wie zorgt er op dit moment vooral voor de emotionele sfeer in jullie gezin?
- Als iemand zich niet goed voelt, wie merkt dat dan als eerste?
- Bij wie voelen de kinderen zich veilig om te huilen, te lachen of zichzelf te zijn?
- Hoe is het voor jou om die plek of rol te hebben in het gezin?
- Zijn er momenten waarop je voelt dat je meer geeft dan je ontvangt?

Vragen over zorg, verbinding en balans

- Hoe ervaar jij de balans tussen geven en ontvangen van steun en nabijheid?
- Op welke momenten voel jij je gezien in wat je nodig hebt?
- Wie is er voor jou als het even niet goed gaat?
- Wat doe je als je merkt dat er spanningen ontstaan in het gezin?
- Zijn er situaties waarin jij het gevoel hebt voor meerdere mensen tegelijk te zorgen?

Vragen over grenzen en emoties

- Wat gebeurt er met jou als je ruimte probeert te nemen voor je eigen gevoelens?
- Wanneer voel jij je emotioneel alleen of overbelast?
- Zijn er emoties die je moeilijk kunt delen binnen het gezin?
- Wat gebeurt er als jij je verdrietig, boos of onzeker voelt?
- Heb je het gevoel dat je altijd beschikbaar moet zijn voor anderen?

Vragen over bewegingen tussen de verdiepingen

- Voelt het alsof je soms moet zorgen voor iemand die eigenlijk 'boven' je hoort te staan in het huis?
- Wie klimt regelmatig de trap op of af om te zorgen voor een ander?
- Is dat iets tijdelijks, of gebeurt dat al langer?
- Zijn er momenten waarop jij het gevoel hebt verantwoordelijkheden te dragen die eigenlijk niet bij jouw leeftijd of rol passen?
- Voel jij je soms als een ouder voor je ouder, broer of zus?

Vragen over de plaats in het huis en ervaren rol

- Voelt iemand zich niet op de juiste plek in dit huis?
- Heb jij het gevoel dat je in een rol zit die niet goed bij je past?
- Welke plek zou jij innemen als je die zelf mocht kiezen?
- Waar voel jij je veilig en gezien?
- Bij wie kun jij terecht als je ergens meezit of iets wilt delen?

Vragen over zorg, afstand en nabijheid

- Zijn er mensen in het huis waar je je zorgen om maakt?
- Zijn er mensen in het huis van wie je juist wat afstand zou willen nemen?
- Hoe is het om dichtbij iemand te zijn die veel van jou vraagt?
- Wat gebeurt er met jou als je merkt dat iemand zich terugtrekt of zich niet goed voelt?

Vragen over steun en draagkracht

- Wie helpt jou als iets moeilijk is?
- Wat doe jij als je zelf steun of troost nodig hebt?
- Wordt er ruimte gemaakt voor jouw gevoelens?
- Wanneer voel jij je gehoord of gesteund?
- En wanneer juist niet?

Vragen over het gezin van herkomst met als doel zicht krijgen op hoe emotionele zorg verdeeld was in het gezin van herkomst en hoe deze zorgpatronen zijn doorgegeven of herhaald.

Vragen over wie zorgde voor wie in jouw jeugd?

- Wie in jouw gezin van herkomst zorgde voor de emotionele sfeer of veiligheid?
- Wie merkte het als jij het moeilijk had of verdrietig was?
- Was er iemand bij wie jij terecht kon met je gevoelens?
- Als jij het zwaar had, wat deden de anderen om je heen dan?
- Voelde je dat er ruimte was voor jouw gevoelens, of moest je ze vaak inslikken?

Vragen over rollen en verantwoordelijkheden die niet bij jouw leeftijd pasten

- Had je als kind het gevoel dat jij moest zorgen voor een ouder of broer/zus?
- Was er iemand in jouw gezin die veel steun nodig had? Wat deed dat met jou?
- Heb je weleens het gevoel gehad dat je 'de sterke' moest zijn?
- Moest je wel eens verantwoordelijkheden dragen, die eigenlijk te groot waren voor jouw leeftijd?
- Wat gebeurde er als je wél je behoeften of grenzen probeerde te laten zien?

Vragen over zorgpatronen, spanning en eenzaamheid

- Hoe was het voor jou om op te groeien in het gezin, waarin jij bent groot geworden?
- Zijn er momenten waarop je je alleen voelde, terwijl je anderen probeerde te helpen?
- Wat deed je om te zorgen dat de sfeer goed bleef in huis?
- Had je het gevoel dat je 'iets goed moest maken' of 'iets moest voorkomen'?
- Wat gebeurde er als iemand in het gezin overstuur was of in crisis raakte?

Vragen over overdracht naar het heden

- Herken je in je huidige leven zorgpatronen of verantwoordelijkheden die lijken op wat je vroeger deed?
- Zijn er mensen (zoals je partner of kinderen), waarvoor je nu zorgt op een manier die je herkent uit vroeger?
- Voel je dat je nog steeds bezig bent met het beschermen of ontzien van iemand uit je familie?
- Draagt jouw geschiedenis bij aan hoe je nu reageert op emoties of spanningen in je gezin?
- Zijn er dingen die jij nu moeilijk vindt om te ontvangen, zoals troost of hulp?

Vragen over wat is doorgegeven tussen generaties?

- Welke overtuigingen of regels rondom gevoelens heb je meegekregen van huis uit?
- Wat werd er gezegd (of juist niet gezegd) over verdriet, angst of boosheid?
- Zijn er onderwerpen waar vroeger niet over gesproken mocht worden?
- Welke verhalen, overtuigingen of angsten lijken al generaties lang door te klinken?
- Denk je dat er thema's zijn die zich herhalen in jouw familiegeschiedenis?

Vragen over culturele en familiale normen

- Wat vond jouw familie belangrijk als het ging om omgaan met emoties?
- Welke overtuigingen of regels golden er in jouw gezin rond 'sterk zijn' of 'je kwetsbaar opstellen'?
- Hoe werd er gekeken naar hulp vragen, zwakte of afhankelijkheid?
- Welke verwachtingen kreeg jij mee over wie er voor wie moet zorgen?
- Waren er verschillen tussen hoe jongens en meisjes zich moesten gedragen binnen jouw familie?

Vragen over verhalen en boodschappen die meespelen

- Wat zijn typische uitspraken of gezegden die je je herinnert uit je jeugd?
- Welk verhaal werd er verteld over je moeder, vader of grootouders?
- Wat werd gezegd over mensen die 'het moeilijk hadden' of zich 'aanstelden'?
- Waren er taboes, geheimen of stiltes binnen jouw familie?
- Zijn er verhalen die je nog steeds met je meedraagt, bewust of onbewust?

Vragen over loyaliteit en onzichtbare verbondenheid

- Voel je je soms (nog steeds) verantwoordelijk voor het geluk van iemand uit je familie?
- Zijn er keuzes die je niet maakt uit loyaliteit naar je ouder(s) of familie?
- Heb je het gevoel dat je iemand niet mag teleurstellen, zelfs nu nog?
- Draagt jouw zorg of gedrag nu misschien iets wat vroeger niet opgelost kon worden?
- Zijn er dingen die je doet uit liefde en trouw, maar die jou ook belasten?

Vragen over afgrenzen en eigen ruimte innemen

- Zijn er dingen die jij anders zou willen doen dan hoe het bij jou thuis ging?
- Wat gebeurt er met je als je die grenzen probeert aan te geven?
- Welke ruimte zou jij willen terugpakken voor jezelf?
- Wat zou het je opleveren als je je lossen kon maken van oude verwachtingen?
- Wat zou jij willen doorgeven aan een volgende generatie – en wat liever niet?

Voorbeeldvragen Huis van de Hiërarchie

Voorbeeldvragen over de huidige beleving met als doel het onderzoeken hoe de verantwoordelijkheden, beslissingen, grenzen en posities binnen het huidige gezin zijn verdeeld en beleefd.

Vragen over de huidige verdeling van rollen en posities:

- Hoe ziet de verdeling van verantwoordelijkheden er op dit moment uit in jullie gezin?
- Wie neemt meestal de beslissingen in het dagelijks leven?
- Wie voelt zich het meest 'aan het roer' staan als het gaat om de opvoeding of het gezinsleven?
- Wie neemt de meeste verantwoordelijkheid voor de kinderen?
- Waar in het huis voel je je nu als ouder staan?
- Wie bepaalt wat er gebeurt in het gezin?
- Voel je je in staat om richting te geven als het nodig is?
- Wie wordt er het meest geraadpleegd als er een beslissing moet worden genomen?
- Staan er mensen op een plek waar ze misschien te veel of juist te weinig invloed hebben?
- Voelt iemand zich soms niet op de juiste plek in dit huis?
- Wie klimt vaak de trap op of af als het gaat om bepalen? En is dat tijdelijk of structureel?
- Voelt het alsof je soms moet helpen voor iemand op een andere verdieping?

Vragen over wederzijdse invloed en posities:

- Zijn er mensen buiten het gezin die (onbedoeld) veel invloed hebben op wat er in huis gebeurt?
- Wat gebeurt er in jullie gezin als iemand van buitenaf zich met jullie keuzes bemoeit?
- Merk je dat iemand tussen jou en je partner komt te staan, emotioneel of praktisch?
- Hoe beïnvloedt dat de samenwerking tussen jou en je partner?

Vragen over (on)duidelijke grenzen en dynamiek:

- Waar merk je dat grenzen worden overschreden, bewust of onbewust?
- Wat gebeurt er bij jou als je merkt dat iemand anders een grens voor jou bepaalt?
- Wie neemt de ruimte in? En wie past zich aan?
- Wat zou er gebeuren als jij je plek steviger zou innemen?
- Zijn er momenten waarop je je lager op de 'trap' voelt staan, dan je eigenlijk zou willen?

Vragen over gevoelens en beleving:

- Hoe voel jij je in de rol die je nu hebt binnen het gezin?
- Wanneer voel jij je erkend of serieus genomen in jouw positie?
- Zijn er momenten waarop je je klein, buitengesloten of overruled voelt?
- Wat doet het met je als jouw stem niet of juist wél gehoord wordt?

Vragen over het gezin van herkomst met als doel zicht te krijgen op hoe macht, invloed, verantwoordelijkheid en grenzen verdeeld waren in het gezin van herkomst én hoe deze patronen zijn doorgegeven.

Algemene vragen

- Hoe zag het huis eruit in je gezin van herkomst?
- Hoe waren de rollen en verantwoordelijkheden toen verdeeld?

Vragen gericht op de beleving van de hiërarchie:

- Hoe zou jij beschrijven wie er 'bovenaan' stond in jouw gezin van herkomst?
- Op welke plek voelde jij jezelf staan binnen je familie?
- Hoe merkte je dat beslissingen werden genomen in jouw gezin?
- Welke plek kreeg je vanzelf? En had je daar ook iets in te kiezen?
- Wat gebeurde er als iemand het ergens niet mee eens was?
- Zie je patronen uit het verleden terugkomen in je huidige gezin?
- Hoe beïnvloedden je ouders of grootouders nog steeds jouw huidige 'huis' als het gaat om zorgen?
- Zijn er (groot)ouders die zich met jullie opvoeding bemoeien? Hoe voelt dat voor jou?
- Wat heb je meegekregen van je eigen ouders over zorg en gezag?

Vragen over gevoelens en emoties in die hiërarchie:

- Hoe voelde het voor jou om die plek in te nemen?
- Wat gebeurde er met jou als iemand anders zich ermee bemoeide?
- Wat deed het met je als je geen stem had of niet gehoord werd?
- Zijn er momenten geweest waarop je je bijvoorbeeld klein, machteloos of juist verantwoordelijk voelde?
- Welke emoties speelden er bij jou als er spanningen waren tussen verschillende familieleden?

Vragen over dynamieken tussen familieleden:

- Welke rol speelde jouw moeder (of vader) in hoe beslissingen werden genomen?
- Hoe werd er omgegaan met conflicten of verschillen van mening?
- Wie ging er 'boven' wie staan, en hoe zag je dat gebeuren?
- Wat gebeurde er met de onderlinge verhoudingen als er spanning was?
- Wat deed jij om je plek te behouden of juist te veranderen?

Vragen over normen, waarden en grenzen:

- Welke ongeschreven regels of verwachtingen golden er in jouw gezin?
- Wat werd er belangrijk gevonden in jullie manier van samenleven?
- Wie bepaalde wat 'goed' of 'fout' was? En hoe wist je dat?
- Hoe werd er gekeken naar boosheid, verdriet of grenzen aangeven?
- Hoe wist je of je iets wel of niet mocht zeggen of doen?

Voorbeeldvragen Huis van de Toekomst

Reflectieve en richtinggevende voorbeeldvragen met als doel samen verkennen hoe het gezinssysteem eruit zou kunnen zien als er ruimte is voor groei, herverdeling van rollen, herstel van balans en het doorbreken van intergenerationele patronen.

Vragen over toekomstdroom en wensbeeld

- Hoe zou je willen dat het huis eruitziet in de toekomst?
- Als je je eigen plek mocht kiezen, waar zou je dan willen staan?
- Hoe zou je willen dat het hiërarchisch 'huis' eruitziet in jullie gezin?
- Welke plek zou je wensen voor jezelf? En voor je kinderen?
- Wat wens je voor je kinderen als zij straks zelf een huis hebben?
- Hoe zou je willen dat jullie kinderen later terugkijken op jullie gezinsverhoudingen?
- Wat zou je graag anders willen zien in hoe de rollen nu verdeeld zijn?

Vragen over plek, beweging en verandering

- Wat zou je willen veranderen aan je plek in het huis?
- Wat zou er gebeuren als jij een stap omhoog of omlaag zou doen?
- Wat moet er gebeuren om de verdiepingen wat meer op orde te krijgen?
- Als je iets zou mogen veranderen in de manier waarop rollen nu verdeeld zijn, wat zou dat dan zijn?
- Hoe zou je willen dat anderen jou zien of benaderen in het gezin?
- Wat zou een eerste kleine stap zijn in het (her)vinden van jouw plek?

Vragen over versterken van eigen positie en rol

- Wat heb je nodig om je steviger te voelen in je eigen rol als ouder of partner?
- Wat heb je nodig om je steviger te voelen in je rol?
- Hoe zou het zijn als jij jezelf toestemming gaf om minder te dragen?
- Welke steun heb jij nu nodig die je toen gemist hebt?
- Wat zou je helpen om jezelf vaker centraal te stellen, zonder je schuldig te voelen?

Vragen over doorbreken van patronen en intergenerationele erfenissen

- Wat zou je graag willen doorbreken of anders doen dan in jouw gezin van herkomst?
- Wat heb jij zelf nodig om niet steeds in die oude rol terecht te komen?
- Zijn er familiepatronen die je liever niet wilt herhalen in jouw gezin?
- Als je terugkijkt: waar ben je eigenlijk trots op dat je hebt volgehouden of overleefd?
- Wat neem je wél mee uit je verleden, omdat het waardevol is?

Vragen over integratie en gezamenlijke toekomstvisie (voor stellen of gezinnen)

- Als jullie samen kijken naar het toekomstige huis: wat is daarin belangrijk voor jullie beiden?
- Welke rolverdeling zou voor jullie allebei beter voelen?

- Wat zou het voor jullie relatie betekenen als die verdeling anders werd?
- Hoe kunnen jullie elkaar daarin ondersteunen?
- Welke gezamenlijke wens zou jullie richting kunnen geven?

Ik wens je mooie gesprekken toe met het huis van Andolfi als vertrekpunt.

Groet,
Miluska

Literatuurlijst:

Gawad, N. (2024, 11 juni). *Toepassingen van het Huis van Andolfi in de postmoderne systeemtherapie*. Geraadpleegd van https://www.tijdschriftsysteemtherapie.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/ST-36-2-2/Toepassingen-van-het-Huis-van-Andolfi-in-de-postmoderne-systeemtherapie

Dit document is kosteloos beschikbaar gesteld en bedoeld als ondersteunend hulpmiddel voor professionele zorgverleners en therapeuten. Het bevat suggesties en voorbeeldvragen ter inspiratie en begeleiding van gesprekken.

Het gebruik van dit materiaal is op eigen verantwoordelijkheid. De auteur en/of samensteller kan niet aansprakelijk worden gesteld voor de wijze waarop dit materiaal wordt ingezet of geïnterpreteerd in de praktijk.

Bij twijfel over toepassing in complexe of risicovolle situaties wordt aangeraden om af te stemmen met collega's of gebruik te maken van intervisie en supervisie.